

MODERNIZAREA SERVICIULUI DE SUPRAVEGHERE DE STAT A SĂNĂTĂȚII PUBLICE: PROVOCĂRI, ANGAJAMENTE, REALIZĂRI

Aliona SERBULENCO,

"Fără îndoială că premiul suprem pe care-l oferă viața este ȘANSA de a lucra din greu la ceva care merită din plin efortul tău."

(Theodore Roosevelt)

Republica Moldova, ca și majoritatea țărilor din regiune, se confruntă cu diferite provocări: creșterea poverii bolilor netransmisibile și prevalența înaltă a comportamentelor nesănătoase, morbiditatea și mortalitatea (inclusiv în vârsta aptă de muncă) înaltă a populației (provocate de maladii cardiovasculare, diabet zaharat, cancer, infecții, accidente/traume și otrăviri); creșterea presiunilor economice și majorarea costurilor serviciilor de sănătate, pe fundalul finanțării insuficiente a sistemului de sănătate, migrația și șomajul. Toate aceste fenomene au un impact negativ puternic asupra sănătății populației și determină climatul din domeniul sănătății publice din țară.

Scopul primordial al prezentului Raport de activitate al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) pentru perioada scursă de la lucrările primului Congres al specialiștilor în sănătatea publică și până în prezent constă în analiza evoluțiilor înregistrate pe parcursul acestor ani, potrivit scopurilor stabilite, acesta fiind structurat în conformitate cu obiectivele generale ale Programului de activitate al Guvernului și ale Planului de acțiuni aferent acestuia și, în mod evident, cu prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană și cu alte angajamente naționale și internaționale.

Serviciul de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice (SSSSP), de-a lungul anilor, a fost amenințat de mai mulți factori:

a) pe de o parte, starea degradată a sănătății populației, schimbări în profilul demografic – declinul natalității și îmbătrânirea populației; schimbarea profilului epidemiologic – povara dublă a maladiilor și povara în ascensiune a bolilor netransmisibile; supravegherea și monitorizarea neadecvată și fragmentară a factorilor de risc, a bolilor netransmisibile și a celor transmisibile; coordonarea intersectorială insuficientă a activităților de sănătate publică; finanțarea nesatisfăcătoare a serviciilor de sănătate publică (1-2% din bugetul public național al ocrotirii sănătății); structuri instituționale ineficiente ale sistemului de sănătate al țării (în condiții de criză eco-

nomică – orientate doar spre diagnostic/tratament); salarizare discriminatorie, comparativ cu lucrătorii din sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală (AOAM); exodul cadrelor medicale; utilaj învechit;

b) pe de altă parte, angajamentele internaționale la care Republica Moldova a subsemnat, inclusiv pentru integrarea și dezvoltarea operațiunilor esențiale de sănătate publică (ale OMS).

Astfel, toate aceste premise solicitau un răspuns de intervenție la nivel național prin modernizarea serviciului, prin modificarea abordării (mai complexe), schimbarea vectorului axat pe tratament spre prevenirea și profilaxia maladiilor, pregătirea/răspunsul în situațiile de urgențe de sănătate publică și, cel mai important, *sănătate în toate politicile*, astfel ca responsabilitatea de sănătatea populației să se pună nu doar pe umerii sistemului de sănătate.

Principiile de bază care au stat la baza modernizării Serviciului de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice au fost:

a) Operaționalizarea structurii SSSSP prin evitarea dublării și delimitarea funcțiilor, managementul și coordonarea eficientă a activității SSSSP, cu o guvernare pe verticală și pe orizontală.

b) Implementarea operațiunilor esențiale de sănătate publică printr-o abordare și o cooperare intersectoriale.

c) Sporirea atractivității și finanțarea SSSSP prin implementarea instrumentelor motivaționale, diminuarea inechităților și modificarea mecanismelor de finanțare.

Începând cu anii 1990, Serviciul a trecut prin mai multe reforme, făcându-se schimbări în denumirea lui, în atribuțiile și sarcinile de serviciu, în unitățile/structurile instituționale (republicane și raionale), de fiecare dată perfecționându-se în conformitate cu rigorile timpului și necesitățile populației.

Modernizarea SSSSP și crearea Agenției Naționale pentru Sănătate Publică (ANSP) a fost o reformă curajoasă, ambițioasă și perseverentă, menită să răspundă cert condițiilor contemporane de dezvoltare a serviciului de sănătate publică, cu preluarea și implementarea celor mai bune practici internaționale, bazându-se pe angajamentele interne și cele internaționale de cooperare. Astfel, reforma s-a produs în două etape:

I. *Anii 2015-2016*. A fost modernizat și reorganizat serviciul de laborator al Serviciului de Stat de Supraveghere a Sănătății Publice prin crearea a 10 laboratoare performante. Este asigurat accesul populației și a agenților economici la servicii înalt specializate de laborator, ce furnizează rezultate de laborator veridice. Au fost introduse și sunt aplicate

mijloace moderne de comunicare, prin care beneficiarul recepționează rezultatele investigațiilor de laborator online.

II. *Anii 2017-2018*. A fost creată Agenția Națională pentru Sănătate Publică prin fuziunea a 39 de instituții, acțiune conformă celor 10 operațiuni esențiale de sănătate publică elaborate de Organizația Mondială a Sănătății, având la bază promovarea, protecția sănătății și prevenirea bolilor. Agenția a concentrat de asemenea toate funcțiile de control din domeniul sănătății.

În realizarea acestei reforme ambițioase am avut suportul partenerilor de dezvoltare, în primul rând al OMS. Remarc inegalabilul răspuns pozitiv al BN OMS la orice solicitare de ajutor pentru MSMPS, cu implicarea celor mai distinși profesioniști (experți autohtoni și internaționali ai OMS), suportul cărora ne-a adus și rezultatele scontate, apreciate nu numai la nivel local, ci și la nivel internațional. Astăzi tot mai des, la diferite forumuri regionale și internaționale organizate de OMS, Republica Moldova este nominalizată ca țară cu bune practici pe diferite segmente de activitate în sănătatea publică.

Astăzi, funcționalitatea structurii nou-create în urma reformei – ANSP – este tot mai mult supusă diferitor provocări și critici. Dar funcționalitatea unei instituții nu depinde doar de conceptul reformei, ci și, în mare măsură, de capacitatea managementului instituțional.

Unul dintre obiectivele de bază ale activității ANSP este *asigurarea profilaxiei și a controlului eficient al bolilor infecțioase cu impact social, controlului maladiilor netransmisibile, bolilor profesionale, promovarea și educarea de timpuriu a modului sănătos de viață prin adoptarea unor noi programe naționale intersectoriale*.

Deși sloganul „Este mai ieftin să previi decât să tratezi” aparent este perimat, totuși astăzi acesta este mai potrivit decât oricând. În acest scop, s-au depus eforturi considerabile pentru reducerea prevalenței principalilor cinci factori de risc pentru bolile netransmisibile (BNT): consumul de tutun, consumul de alcool, alimentația nesănătoasă, inactivitatea fizică și calitatea necorespunzătoare a aerului.

Deși am înregistrat succese notabile în implementarea acțiunilor de control al tutunului – crearea spațiilor libere de fumat, interzicerea publicității și a promovării produselor din tutun, inclusiv a produselor de tutun care nu arde, aplicarea avertismentelor de sănătate combinate, restricționarea comercializării produselor din tutun în vecinătatea instituțiilor de educație și medico-sanitare, prestarea serviciilor de consiliere și tratament a dependenței de tutun –, mai avem încă foarte multe de întreprins până a deveni o societate liberă de tabagism.

Au fost elaborate și sunt aplicate recomandările pentru un regim alimentar sănătos și activitate fizică în instituțiile de învățământ, care stabilesc alimentarea copiilor în baza meniurilor noi de alimentare în școli și grădinițe.

Au fost elaborate, aprobate și implementate un șir de documente de politici în domeniul sănătății publice:

- Programul național de control al cancerului pentru anii 2016–2025;
- Planul național de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea *Strategiei naționale de prevenire și control al bolilor netransmisibile pe anii 2012–2020*;
- Programul național de promovare a sănătății pentru anii 2016-2020;
- Programul național de imunizări pentru anii 2016–2020;
- Programul național de profilaxie și control al tuberculozei pentru anii 2016-2020;
- Programul național de profilaxie și control al HIV/SIDA și al infecțiilor cu transmitere sexuală pe anii 2016-2020;
- Programul național pentru implementarea Protocolului *Apa și Sănătatea*;
- Programul național de combatere a hepatitelor virale B, C și D pentru anii 2017-2021;
- Programul național privind controlul tutunului pentru anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia;
- Programul național de prevenire și control al diabetului zaharat pentru anii 2017-2021.

Un obiectiv trasat de Guvernul Republicii Moldova pentru MSMPS este *alinarea la bunele practici europene conform aquis-ului european, inclusiv prin aprobarea Codului sănătății, ajustarea Cadrului normativ aferent*.

MSMPS a coordonat procesul de monitorizare și evaluare a implementării prevederilor tratatelor internaționale și ale documentelor de politici, a elaborării proiectelor hotărârilor Guvernului privind aprobarea avizelor la inițiativele legislative, avizarea proiectelor de acte normative elaborate de alte autorități. Astfel, au fost elaborate, aprobate și implementate zeci de regulamente sanitare, armonizate la rigorile și standardele UE; au fost promovate și implementate *Legea pentru ratificarea Acordului-cadru dintre Republica Moldova și Fondul Global pentru Combaterea SIDA, Tuberculozei și Malariei* (nr. 142, 13 iulie 2017) și *Legea pentru completarea și modificarea unor acte legislative* (domeniul alcoolului), *Legea privind calitatea apei*, votată de Parlament în două lecturi (a. 2018); hotărârea Guvernului cu privire la acțiunile de implementare a *Regulamentului Sanitar Internațional în prevenirea transmiterii transfrontali-*

ere a pericolelor pentru sănătatea publică; hotărârea Guvernului privind sistemul național integrat de pregătire și răspuns al sectorului de sănătate în urgențe de sănătate publică.

Pe parcursul perioadei raportate, MSMPs a cooperat cu organizațiile internaționale (OMS; UNICEF; Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare, Guvernul Regatului Norvegiei; UNDP; UNFPA; Guvernul României ș.a.) și cu organizațiile neguvernamentale în scopul implementării proiectelor de asistență tehnică în domeniile supravegherii, prevenirii și controlului bolilor transmisibile și celor netransmisibile, managementului personalului medical.

Cu suportul colegilor și al experților OMS, am implementat în Republica Moldova Programul demonstrativ privind implementarea vaccinării HPV și am aplicat o nouă *Strategie de comunicare pentru schimbarea comportamentală* (pentru Programul Național de Imunizări, 2017-2020).

Anul 2018 a început cu o provocare extraordinară – rujeola. Numai în acel an am înregistrat 384 cazuri de rujeolă (după mai bune de 10 ani în care Moldova nu a înregistrat niciun caz de rujeolă indigenă). Eforturile conjugate, mobilizarea tuturor actorilor la diferite nivele (Parlament, Guvern, ministere, autoritățile administrației publice locale, instituțiile medico-sanitare, ghidați de OMS) au permis să prevenim cazurile complicate și să nu înregistrăm nici măcar un caz de deces (chiar dacă am avut oponenti și rezistență acerbă la vaccinare, ajungând până la Curtea Constituțională).

În perioada de referință am realizat și activități inedite, în premieră nu numai pentru Republica Moldova: *evaluarea externă a Regulamentului Sanitar Internațional (a. 2018)*.

Pentru a întreprinde acțiuni, avem nevoie de dovezi, de date veridice. În acest scop, în ultimii ani au fost efectuate mai multe studii care ne permit să elaborăm o cartografiere a situației, a prevalenței mai multor factori de risc. Astfel, în anul 2016 a fost efectuat *Studiul național al consumului de sare*, rezultatele fiind raportate la Conferința națională din 13 noiembrie 2018. Rezultatele studiului trebuie să stea la baza unor intervenții eficiente, pentru a reduce consumul de sare în populație, sarea fiind unul dintre factorii principali în dezvoltarea hipertensiunii arteriale.

La nivel național a fost lansată Campania de educare și informare *Redu sarea din mâncare!*, sunt planificate și campanii de informare privind reducerea inactivității fizice și promovarea unei vieți active. Până la finele acestui an va demara al doilea Studiu național STEPS privind prevalența factorilor de risc pentru BNT. Deja s-a finalizat colectarea datelor în

teren în cadrul Studiului privind prevalența fumatului la adolescenți.

Printre domeniile prioritare de activitate ale Agenției Naționale pentru Sănătate Publică menționăm:

- Managementul calității serviciilor de sănătate la nivel național;
- Autorizarea și acreditarea în sănătate;
- Managementul datelor în sănătate;
- Analiza, planificarea și integrarea serviciilor și a resurselor în sănătate.

În vederea *îmbunătățirii continue a calității asistenței medicale și respectării dreptului pacientului privind accesul la servicii calitative și sigure*, prin standardizarea serviciilor de sănătate, a fost actualizată metodologia de elaborare, aprobare și implementare a protocoalelor clinice naționale în Republica Moldova, care are drept scop armonizarea și alinierea acestui proces la buna practică internațională, bazată pe dovezi științifice.

De asemenea, în scopul actualizării cadrului normativ privind sistemul intern de management al calității în instituțiile medico-sanitare spitalicești, a fost instituit un grup de lucru pentru elaborarea Regulamentului de activitate a structurii de management al calității serviciilor medicale, drept subdiviziune structurală a instituției creată în scopul coordonării și consolidării procesului de îmbunătățire continuă a calității serviciilor, care se propune a fi pilotată la nivel de 3trei spitale de diferit nivel (republican, municipal și raional).

În vederea realizării activităților *în domeniul autorizării și acreditării în sănătate*, a fost ajustat cadrul legislativ-normativ în domeniul evaluării și acreditării în sănătate în contextul modificărilor legislației ce s-au produs:

- *Legea pentru modificarea unor acte legislative*, nr. 191 din 27.07.2018 (ce prevede reforma AMP);
- Hotărârea Guvernului nr. 1020 din 04.10.2018 *Pentru aprobarea modificărilor ce se operează în unele hotărâri ale Guvernului;*
- Hotărârea Guvernului nr. 988 din 10.10.2018 *Pentru aprobarea Regulilor de organizare a asistenței medicale primare.*

Concomitent au fost elaborate și proiecte de acte normative din domeniu, care ulterior au fost avizate și aprobate în modul stabilit:

- *Regulamentul privind procedura de evaluare și acreditare în sănătate*, aprobat prin Ordinul MSMPs nr. 1289 din 12.11.2018, în contextul reformei ANSP, AMP;
- *Standarde de evaluare și acreditare pentru prestatorii de servicii medicale de ambulatoriu nou-înființați*, aprobate prin Ordinul MSMP nr. 1523 din 20.12.2018;

- *Registrul experților de evaluare și acreditare în sănătate.*

În vederea sporirii capacității corpului de experți-evaluatori, a fost organizat un atelier de lucru privind instruirea experților debutanți în domeniul evaluării și acreditării în sănătate.

În scopul alinierii la cerințele Uniunii Europene, în temeiul *Legii cu privire la statistica oficială* (nr. 93 din 26.05.2017) și al *Hotărârii Guvernului Cu privire la aprobarea Programului lucrărilor statistice pentru anul 2018* (nr. 1039 din 03.12.2017), în lunile octombrie – noiembrie, prin Ordinul MSMPS *Cu privire la aprobarea rapoartelor statistice medicale de ramură* (nr. 1269 din 06.11.2018) au fost elaborate și aprobate formularele rapoartelor statistice medicale de ramură pentru instituțiile medico-sanitare, cu modificările ce reflectă activitatea instituțiilor medico-sanitare și comparabilitatea indicatorilor statistici cu recomandările OMS. De asemenea, a fost elaborat anuarul statistic al sistemului de sănătate, cu plasarea lui pe pagina web a ANSP.

Este de menționat că Agenția Națională pentru Sănătate Publică (Direcția management date în sănătate) este unica instituție unde are loc prelucrarea centralizată a certificatelor medicale constatatoare ale decesului, formularele 106/e și 106-2/e, controlul, precizarea diagnozelor și codificarea lor după cauza principală de deces, conform *Clasificației Internaționale a Maladiilor* (revizia a X-a OMS), cu introducerea informației privind situația medico-demografică din republică în baza de date a MSMPS și analiza evoluției proceselor medico-demografice în baza cifrelor de control din fiecare teritoriu administrativ despre numărul nou-născuților vii și al celor morți, al decedaților, primită de la Biroul Național de Statistică (BNS).

Lunar sunt calculați și prezentați MSMPS și instituțiilor medico-sanitare republicane/municipale/raionale indicii: natalității, mortalității, mortalității infantile, mortalității copiilor de 0-4 ani, mortalității materne și ai sporului natural pe fiecare unitate administrativ-teritorială în parte. Suplimentar la indicatorii menționați mai sus, trimestrial se calculează indicii mortalității generale a populației în vârstă aptă de muncă, în vârstă pensionară; indicii mortalității copiilor sub un an, sub 5 ani, sub 18 ani; ai mortalității materne, după cauzele principale de deces, mortalitatea populației la domiciliu după principalele cauze de deces; indicii maladiilor chirurgicale de urgență etc. Informația privind situația medico-demografică din republică și tabelele se prezintă trimestrial la MSMPS și se expediază prin poșta electronică instituțiilor medico-sanitare publice.

În domeniul *analizei, planificării și integrării serviciilor și a resurselor în sănătate* de asemenea au

fost realizate diverse activități. În conformitate cu prevederile Ordinului Ministerului Sănătății nr. 641 din 12 august 2016 *Cu privire la aprobarea Regulamentului privind procedura de includere a pacienților în terapia antivirală a hepatitelor cronice și cirozelor hepatice virale B, C, D la copii și adulți*, Ordinului Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 1315 din 16.11.2018 *Cu privire la modificarea Ordinului Ministerului Sănătății nr. 641*, Ordinului MSMPS nr. 1314 din 16 noiembrie 2018 *Cu privire la instituirea Comisiei specializate pentru inițierea tratamentului antiviral a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale*, care au drept scop acoperirea obiectivelor *Programului Național pentru combaterea hepatitelor B, C și D pentru anii 2017-2021*, a fost planificată, organizată și desfășurată activitatea Comisiei specializate pentru inițierea tratamentului antiviral a MSMPS. Comisia respectivă, în perioada noiembrie 2016 – iunie 2019, a examinat și a acceptat 17.409 dosare ale pacienților pentru inițierea tratamentului antiviral din circa 17.750 depuse la Comisie.

Referitor la *activitatea în domeniul conturilor naționale* în sănătate s-au realizat următoarele: a fost desfășurată și finalizată cu succes activitatea de colectare a datelor de la instituțiile medico-sanitare publice (IMSP) pentru completarea matricei cu privire la cheltuielile sistemului de sănătate pentru anul 2017. De asemenea au fost colectate date relevante și de la alți agenți de finanțare și/sau furnizori de date relevanți (de exemplu, CNAM, BNS, CNPF, consiliile raionale etc.).

Au fost realizate procedura de verificare a corectitudinii completării matricei pe servicii de sănătate și agenți de finanțare, precum și validarea datelor colectate, care s-a finalizat cu întocmirea *Raportului anual ordinar privind cheltuielile de sănătate în anul 2017*, ce a fost prezentat MSMPS (cu plasarea pe pagina web a ANSP).

În luna mai, Republica Moldova a avut parte de vizita de lucru a experților Organizației Mondiale a Sănătății, după care, la finele lunii octombrie, a găzduit Reuniunea tehnică ordinară privind conturile de sănătate a țărilor din regiunea europeană: *Aprobarea datelor privind conturile de sănătate și schimbul de experiență*.

Colaboratorii SCNS au fost antrenați în procesul de instruire în vederea organizării și pregătirii pentru demararea procesului de instituționalizare a unei noi metodologii a sistemului conturilor de sănătate (SHA-2011) în Republica Moldova. De asemenea, au participat la cea de a 4-a Reuniune mondială privind urmărirea cheltuielilor de sănătate, care s-a desfășurat în perioada 17–19 septembrie 2018 în or. Geneva, Elveția. După informarea conducerii MSMPS despre oportunitățile noii metodologii (SHA-2011),

a fost elaborat un plan detaliat de acțiuni în vederea implementării sistemului conturilor de sănătate v.2011 (SHA-2011) în Republica Moldova, care urmează a fi aprobat de MSMPS în viitorul apropiat.

În domeniul dezvoltării resurselor umane în sănătate ale Rețelei de Sănătate a Europei de Sud-Est au fost realizate un șir de activități. Începând cu luna iulie 2018, a fost reluată colaborarea cu biroul de țară al Organizației Mondiale a Sănătății: în perioada 7-20 iulie 2018 – participarea la a 3-a rundă de Raportare națională (2018-2019) privind implementarea Codului Global de Practici privind recrutarea internațională a personalului medical (NRI 2018 – online).

În concordanță cu planul de acțiuni al Centrului Regional de Dezvoltare în Sănătate, la 7 septembrie 2018 a avut loc aplicarea la Programul TAIEX (rq_29590, ap_49499) cu tema *Timpul de lucru și nursingul în țările membre ale RSESE: pericolele pentru sănătate și siguranță, experiența UE în ajustarea legislației. Norme și excepții*. Aplicația a primit aviz pozitiv și confirmarea acceptării cererii din partea echipei TAIEX, iar pregătirile pentru organizare au început în martie 2019.

Conform ordinului Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 568 din 14.05.2019, a fost asigurată buna desfășurare a Conferinței cu genericul *Timpul de lucru și nursingul în țările membre ale Rețelei de Sănătate a Europei de Sud-Est*, care și-a ținut lucrările în perioada 16-17 mai curent cu mai mult de 60 de participanți din 11 țări.

Pe parcursul anului 2018 a fost inițiată colaborarea cu Regatul Norvegiei (la nivel de instituții responsabile de sănătate publică – NIPH Norvegia și ANSP Moldova), care urmează să se desfășoare în perioada 2019-2021. Au fost inițiate discuții privind organizarea unui atelier de lucru în 2019 pe tema identificării experienței Norvegiei în *planificarea și determinarea necesităților de resurse umane în sănătate*.

În conformitate cu Dispoziția MSMPS nr. 279d din 06 iunie 2018 *Cu privire la instituirea grupului de lucru privitor la evaluarea eficienței aplicării Regulamentului privind angajarea prin concurs a personalului medical din sistemul sănătății* (Ordinul MS nr. 139 din 15.10.2015), ANSP a efectuat o cercetare sociologică. Au fost formulate două anexe pentru completare: 1. *Analiza SWOT pentru manager și șeful serviciilor resurse umane ai instituțiilor medico-sanitare publice*; 2. *Chestionar pentru medici și personalul medical mediu din instituțiile medico-sanitare publice*. În perioada desfășurării cercetării au fost recepționate 873 de anchete completate. Rezultatele studiului urmează a fi utilizate pentru formularea recomandărilor întru îmbunătățirea politicilor din domeniul resurselor umane în sănătate.

În domeniul controlului și prevenirii infecției HIV/SIDA/ITS, pentru prima dată în Republica Moldova, în anul 2017 a fost aprobat *Regulamentul privind organizarea și funcționarea serviciilor de prevenire mobilă a infecției HIV/SIDA și ITS în mediul grupurilor cu risc sporit de infectare cu HIV* (GRSI), care a inițiat acordarea serviciilor, prin intermediul a trei clinici mobile, în toate teritoriile geografice neacoperite de organizațiile prestatoare de servicii în domeniu. Pe parcursul implementării PN HIV/SIDA și ITS pentru anii 2016-2020, în Moldova au fost continuate și extinse geografic serviciile de prevenire a HIV, îndeosebi este de menționat implementarea acordării acestor servicii prin intermediul farmaciilor comerciale.

Pentru prima dată (în anii 2017-2018) a fost efectuat calculul costurilor serviciilor de prevenire și aplicarea unei noi metode de finanțare, în baza numărului de beneficiari acoperiți cu servicii de prevenire, fapt ce a contribuit la reducerea considerabilă a cheltuielilor administrative și la optimizarea utilizării surselor financiare. Ca rezultat al acestor activități, al optimizărilor efectuate, a fost mărit considerabil numărul de beneficiari acoperiți cu programe de reducere a riscului:

- de la 42% din numărul estimat al utilizatorilor de droguri injectabile (UDI) în anul 2017 până la 57% în anul 2018, ținta acestui indicator fiind de 60% către anul 2020 (stipulată în PN HIV/SIDA și ITS);
- de la 26% din numărul estimat al persoanelor ce practică sex comercial (LSC) în anul 2017 până la 39% în 2018, ținta acestui indicator fiind de 60% către anul 2020;
- de la 21% din numărul estimat al bărbaților care fac sex cu bărbați (BSB) în 2017 până la 27% în 2018, ținta acestui indicator fiind de 40% către anul 2020.

Pentru prima dată în regiunea EECA, anume în Republica Moldova a fost elaborat un mecanism de finanțare a serviciilor de prevenire HIV în grupurile cu risc sporit de infectare (GRSI) din sursele bugetare ale țării. Din anul 2017 până în prezent au fost contractate și finanțate din fondul de profilaxie al CNAM patru proiecte de reducere a riscurilor în GRSI în valoare totală de 4 milioane lei.

Pentru prima dată în Republica Moldova a fost implementat la nivel național registrul electronic (nenominal) al serviciilor de prevenire HIV în GRSI și suport psihosocial. Acest registru este utilizat de toate ONG-urile din domeniul prevenirii HIV în GRSI și oferirii serviciilor de suport psihosocial pentru HPT și pacienții aflați în tratament de substituție cu opiacee.

În urma evaluării sistemului de testare HIV de către experții OMS, au fost revizuite complet principiile de testare și de confirmare a infecției cu HIV, conform ultimelor recomandări OMS, bazate pe testarea rapidă pe sânge capilar (inclusiv în sectorul neguvernamental), ca rezultat a fost elaborat și aprobat *Ghidul național de testare HIV/SIDA*. Datorită implementării strategiei noi de testare HIV și descentralizării serviciului de testare până la nivelul asistenței medicale primare (AMP), precum și ONG-urilor active în domeniul HIV (prin utilizarea testelor rapide de diagnostic HIV), în anul 2018 s-a majorat de 10 ori testarea populației cu risc sporit de infectare. Schimbarea metodei de confirmare a infecției cu HIV a redus semnificativ perioada de confirmare de la 1-2 luni până la minim 3-4 ore. Ca rezultat, circa 90% din persoanele confirmate cu HIV în anul 2018 au fost luate în evidență medicală și au inițiat tratamentul antiretroviral (ARV), comparativ cu 55-60% în anii precedenți.

În anul 2018 au fost elaborate și aprobate cinci protocoale clinice, aprobate prin Ordinul MSMPS al Republicii Moldova nr. 162 din 07.02.2018:

- *Infecția cu HIV la adult și adolescent,*
- *Profilaxia post-expunere la infecția cu HIV,*
- *Profilaxia pre-expunere la infecția HIV,*
- *Prevenirea transmiterii materno-fetale a infecției HIV,*
- *Infecția cu HIV la copil 0-10 ani.*

Tuberculoza reprezintă una dintre problemele prioritare ale sistemului de sănătate, iar prevenirea și controlul acesteia sunt obiective strategice de interes național. De aceea, trebuie de remarcat suportul incontestabil și esențial pe care l-am avut în toată această perioadă (a mandatului meu de viceministru, medic-șef sanitar de stat, secretar de stat în domeniul sănătății publice) din partea Parlamentului și a Guvernului Republicii Moldova în elaborarea, promovarea și implementarea politicilor privind controlul tuberculozei în țara noastră. În cadrul dialogurilor de politici, organizate la nivel de Parlament, demnitarilor cu funcții de decizii și-au reiterat angajamentul de implicare plenară în prevenirea și controlul tuberculozei, pentru atingerea țintelor stipulate în actele normative. Respectiv, efortul conjugat, mobilizarea sectorului public și a celui neguvernamental, a societății civile ne-a permis să înregistrăm rezultate scontate:

- În aplicarea metodelor de diagnostic GeneXpert, microscopică, culturală lichidă și solidă, molecular-genetică – conform cererii de finanțare către Fondul Global (FG), ținta pentru acoperire cu metoda rapidă de testare GeneXpert este de 95%, iar conform raportului pentru 2018, ținta atinsă este de 95,6%.

- A fost implementat sistemul de management al calității în Laboratorul național de referință, acreditare în ISO 15189.
 - În localitățile rurale s-a desfășurat screeningul prin radiografia pulmonară pentru persoanele din grupele de risc sporit de îmbolnăvire cu tuberculoză și cancer pulmonar, în cadrul Campaniei *Un doctor pentru tine*.
 - Au fost achiziționate medicamente antituberculoase pentru tratamentul pacienților cu TB-M/XDR.
 - Pe parcursul anului 2018, în tratamentul DOTS Plus a fost inclus unui număr de 934 de pacienți; de la demararea Programului *DOTS Plus* în țară (2005), tratamentul a fost instituit pentru 9680 de pacienți.
 - Au fost consolidate capacitățile pentru realizarea unui control eficient al coinfecției TB/HIV.
 - Au fost create parteneriate colaborative TB/HIV la nivel de comunități prin implicarea ONG-ilor și a APL.
 - A fost realizată menținerea și ajustarea continuă a sistemului de colectare a datelor, inclusiv a sistemului informatic de monitorizare și evaluare – acordarea suportului în organizarea transferului bazei de date de la CNMS la sediul IMSP IFP, asigurarea prestării serviciilor de întreținere a bazei de date SIME TB, conform necesităților de ajustare a softului SIME TB și de menținere a acestuia.
 - Au fost revizuite și aprobate protocoalele de tratament, fiind implementate scheme noi de tratament al TB, în conformitate cu recomandările OMS.
 - Pentru prima dată în Moldova a fost efectuat auditul extern al serviciului ftiziopneumologic (2017).
 - În urma recomandărilor formulate de experții de audit, a fost elaborată și implementată *Foaia de parcurs în domeniul tuberculozei* – un exercițiu inedit în Europa de Est și Asia Centrală (ca urmare, R. Moldova a găzduit două ateliere de lucru pentru 11 țări, pentru care a împărtășit bunele sale practici).
- Am avut fericita ocazie să colaborez fructuos cu colegii Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare și să realizăm lucruri frumoase în cadrul Proiectului moldo-elvețian *Viață sănătoasă. Reducerea poverii bolilor netransmisibile în a. 2018-2019*:
- ✓ Zece ateliere de lucru (cu implicarea experților din Elveția, Estonia și Slovenia) pentru fortificarea capacităților ANSP în domeniul prevenirii bolilor netransmisibile și al promovării sănătății.

- ✓ Cinci ateliere de lucru privind elaborarea, analiza și prezentarea profilurilor teritoriale de sănătate, întocmite în bază de indicatori, conform ghidului aprobat de Ministerul Sănătății în anul 2014, în raioanele-pilot.
- ✓ Elaborarea, redactarea și pregătirea pentru editare a profilurilor teritoriale de sănătate în 10 raioane: Briceni, Cahul, Criuleni, Edineț, Fălești, Orhei, Ștefan Vodă, Taraclia, Ungheni, Vulcănești. În baza profilurilor au fost pregătite rezumate infografice (fact-sheet) pentru factorii de decizie și actorii locali.
- ✓ Dotarea ANSP, inclusiv a celor 10 CSP teritoriale, cu 20 unități de echipament (laptopuri, imprimante, server), pentru elaborarea și prezentarea profilurilor de sănătate.
- ✓ Participarea reprezentanților Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale la Conferința Internațională *City Health International Conference* în or. Liverpool, Marea Britanie, 21–23 martie 2019.
- ✓ Asigurarea participării unui grup de 10 persoane la Conferința internațională privind orașele și comunitățile sănătoase, anul 2018, or. Odessa, Ucraina.
- ✓ Elaborarea posterului *Reformarea sistemului de sănătate publică în Moldova: strategii pentru o abordare modernă în promovarea sănătății*, cu prezentarea acestuia la trei seminare regionale de prezentare a rezultatelor profilurilor de sănătate în raioanele-pilot, organizate în martie 2019 în or. Chișinău, Briceni și Cahul.
- ✓ Două ateliere ale Grupului de lucru pentru elaborarea *Conceptului de Promovare a Sănătății pentru schimbarea comportamentului*, în urma cărora a fost propus conceptul unui curs de instruire a formatorilor în promovarea sănătății.
- ✓ Suport pentru activitatea consiliilor teritoriale de sănătate publică: pregătirea ședințelor din luna mai 2019 a consiliilor, cu discutarea subiectelor ce țin de reducerea poverii bolilor netransmisibile și de acțiunile de promovare a sănătății în comunități, în toate cele 10 raioane-pilot: Ștefan Vodă, Fălești, Ungheni, Vulcănești, Cahul, Taraclia, Orhei, Criuleni, Edineț și Briceni. Pentru fiecare din aceste consilii au fost acordate granturi mici pentru implementarea unui proiect de promovare a sănătății în comunitate. Concomitent, în 2018, un grup de experți din Slovenia a efectuat o misiune de evaluare a activității consiliilor teritoriale de sănătate publică în raioanele enumerate, fiind analizată eficiența acestora și înaintate recomandări de remediere a situației.
- ✓ Suport în organizarea Conferinței a III-a internaționale în prevenirea bolilor netransmisibile *Factorii de risc pentru sănătate și prevenirea bolilor și a traumatismelor*, ce s-a desfășurat la Chișinău la 5-7 iunie 2019.
- ✓ Curs de instruire în promovarea sănătății pentru schimbarea comportamentului, cu utilizarea instrumentelor și a practicilor moderne de comunicare, organizat în perioada 17-21 iunie 2019, la care au fost pregătiți 20 de formatori pentru a efectua instruire ulterioare la nivel local.
UNICEF este unul dintre principalii parteneri ai MSMPS din Moldova, care a susținut și a fortificat sistemul de sănătate publică, pentru realizarea maximă a potențialului de sănătate al fiecărei persoane din Republica Moldova. Imunizarea, ca cea mai eficientă măsură de sănătate publică, a beneficiat de un suport considerabil din partea UNICEF, și anume:
 - *Mecanismul de procurare a vaccinurilor din RM.* Prin eforturile UNICEF, Programul Național de Imunizări (PNI) a beneficiat de prețuri considerabil mai mici față de marketul global, dar și de asigurarea calității vaccinurilor furnizate. Acest lucru a facilitat introducerea unor noi vaccinuri și sustenabilitatea lor în viitor.
 - *Fortificarea lanțului rece.* Prin același mecanism de procurare, din secția de aprovizionare a UNICEF au fost procurate echipamente pentru lanțul rece (frigidere, dispozitive de monitorizare a temperaturii etc.).
 - A fost evaluată situația privind acceptabilitatea vaccinărilor din partea populației, cunoștințele, atitudinile și practicile. Ulterior, cu suportul UNICEF, a fost elaborată și implementată *Strategia de comunicare privind schimbarea comportamentului în imunizări 2017-2020.*
 - Datorită programelor de suport, a fost sensibilizată populația cu privire la importanța beneficiului vaccinării, prin materiale informative și campanii de informare masive.
 - Fortificarea capacităților lucrătorilor medicali, prin suportul și organizarea instruirilor la nivel național și la nivel local.
 - Organizarea dialogului de politici cu factorii de decizie din Parlament și Guvern, pentru crearea sustenabilității financiare a PNI.
 UNICEF a susținut continuu cercetările științifice și evaluările în diferite domenii ale sănătății, inclusiv în domeniul imunizărilor. Datorită progresului constant în extinderea vaccinării, fiecare acțiune întreprinsă de UNICEF a dat rezultate remarcabile în diminuarea morbidității prin bolile prevenibile prin vaccinare, astfel fiind făcuți pași esențiali în atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă ale Republicii Moldova.

Reiterez și inegalabilul suport al UNICEF în elaborarea și implementarea recomandărilor pentru un regim alimentar sănătos și activitate fizică în instituțiile de învățământ, care stabilesc alimentarea copiilor în baza meniurilor noi de alimentare în școli și grădinițe.

*Implementarea mecanismelor noi de formare, motivare și reținerea resurselor umane în sănătate, prin aprobarea Strategiei de dezvoltare a resurselor umane din sistemul sănătății 2016-2020 este un obiectiv strategic al MSMPS. Pentru realizarea lui, a fost aprobată Strategia de dezvoltare a resurselor umane din sistemul sănătății (Hotărârea Guvernului RM nr. 452 din 15.04.2016). În contextul realizării obiectivului Strategiei de dezvoltare a resurselor umane privind formarea, motivarea și reținerea resurselor umane în sistemul de sănătate, circa 1300 de rezidenți sunt angajați anual în instituțiile medicale și suplimentar la bursa de rezident. Au fost elaborate mai multe ordine pe domeniile de competență. Dintre cele mai cu impact pentru sistemul de sănătate, menționăm Ordinul MSMPS nr. 716 din 19.07.2019 *Cu privire la repartizarea pentru plasare în câmpul muncii a absolvenților CEMF "Raisa Pacalo" și colegiilor de medicină, promoția anului 2019. A fost organizată procedura de angajare în câmpul muncii a absolvenților colegiilor de medicină.**

Conform graficului ședințelor Comisiilor de atestare, au fost elaborate ordine ale MSMPS de conferite/confirmate a categoriilor de calificare pentru 1270 de medici și 2070 de lucrători medicali cu studii medii (anul 2019).

Au fost examinate 16 dosare, eliberate 10 certificate privind recunoașterea și echivalarea actelor de studii, la șase dosare au fost prezentate recomandări privind completarea studiilor prin credite EMC.

În anii 2018-2019, MSMPS a avut suportul OMS în misiunea de evaluare intermediară a implementării *Strategiei de dezvoltare a resurselor umane din sistemul sănătății 2016-2025* din Republica Moldova. Raportul misiunii OMS sintetizează rezultatele de lucru, în care au fost analizate documente referitoare la managementul resurselor umane din sectorul sănătății din republică (documente strategice, acte normative, rapoarte instituționale, rapoarte asupra întâlnirilor), iar aceste informații au fost complementate cu informații obținute în decursul întâlnirilor cu actori-cheie, care au sau au avut responsabilități în domeniul resurselor umane din domeniul sănătății. Pe baza acestor informații, au fost elaborate trei opțiuni de parcurs în vederea asigurării unei implementări eficiente a Strategiei respective în perioada rămasă până la finalizarea acesteia. Ca rezultat, va fi elaborat, aprobat și ulterior implementat un mecanism de stabilire a necesităților de personal (pronosticul), bazat pe indicatorii de sănătate, volumul de

asistență medicală și perspectivele de dezvoltare ale instituțiilor medicale din sistemul de sănătate.

În perioada nominalizată au fost elaborate și implementate sute de ordine, dispoziții, instrucțiuni, ghiduri practice, protocoale, standarde; au fost preluate cele mai bune practici ale țărilor dezvoltate (prin vizitele de studiu). Au fost organizate conferințe, seminare, ateliere, conferințe de presă, cluburi de presă etc., mereu având suportul semnificativ al mediului academic de la IP USMF *Nicolae Testemițanu*.

În adresa guvernului au fost remise rapoartele privind implementarea actelor normative în vigoare pentru fiecare an de activitate, fără întârziere, în conformitate cu termenele prevăzute de documentele respective. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a găzduit ateliere de lucru intersectoriale, cu participarea experților internaționali, privind bunele practici în domeniul bolilor transmisibile și celor netransmisibile, privind imunizarea, substanțele chimice și radonul.

Cel mai important eveniment (coordonat de mine personal) a fost organizarea reuniunii anuale a directorilor europeni ai Asociației Internaționale a Institutelor Naționale de Sănătate Publică (IANPHI) la data de 8-10 aprilie 2019, la care au participat directorii Institutelor și Agențiilor de Sănătate Publică din 46 de țări. Este o premieră absolută pentru Moldova să găzduiască un astfel de eveniment de anvergură și să aibă în vizită atâtea personalități marcante, nume notorii, cu renume mondial în sănătatea publică.

Am asigurat activitatea Comisiei extraordinare de sănătate publică a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale la fiecare necesitate. Am colaborat cu instituțiile medico-sanitare publice, departamente, republicane, private și cu mass-media.

Pe parcursul perioadei raportate, am avut și greșeli, eșecuri, nereușite, provocări. Trebuie să analizăm minuțios succesele, dar și neajunsurile, pentru a putea remedia orice situație prin perseverență, dialog și profesionalism, să elaborăm o nouă Strategie pentru anii 2021-2030, ținând cont de prioritățile Agendei 2030, pentru a realiza obiectivele durabile, inclusiv obiectivul principal al sistemului de sănătate către anul 2030 – reducerea cu 30% a mortalității premature din cauza BNT.

Reiterând, vreau să subliniez că pentru mine personal a fost o onoare și o satisfacție de a activa în cadrul MSMPS (în fruntea SSSSP), printre profesioniști, oameni cu multa dedicație și devotament, cu implicare proprie, sacrificiu, lucru peste program. Cu asemenea oameni, cred că lucrurile în sistemul de sănătate pot fi schimbate spre bine.

Va mulțumesc tuturor și fiecăruia în parte pentru conlucrare frumoasă, colegială, pentru receptivitate, pentru atitudinea Dvs.